

Ο θολωτός τάφος του Βαφειού μας είναι γνωστός από το 1805 και ανεσκάφει από τον Τσουντα το 1885, αφού ένα μεγάλο μέρος του είχε καταρρεύσει και οι ληστές είχαν αφαιρέσει τα επί του δαπέδου κτερίσματα. Ο τάφος ήταν αρκετά μεγάλος (10,25 μ. διάμετρος 29,80 μ. δρόμος) αν και όχι εξαιρετικής κατασκευής. Κατασκευάστηκε για έναν πρίγκηπα που είχε υπό τον έλεγχό του μια σημαντική επαρχία της Λακωνίας, κάτω από την Σπάρτη, στις πλαγιές του Ταΰγετου. Πρέπει να είχε αναπτύξει κανονικές εμπορικές σχέσεις με την Κρήτη μέσω μιας εμπορικής οδού, η οποία ακολουθώντας την κοιλάδα του Ευρώτα έφθανε στην ακτή και από εκεί περνώντας από τα Κύθηρα κατευθυνόταν προς τα νότια. Δεν έχει ανακαλυφθεί κανένα ανάκτορο ακόμη στο Βαφειό, αν και μια εκτεταμένη θέση στο Παλαιοπύργι μπορεί να κρύβει ανάκτορο. Αρχαίες πηγές αναφέρουν ότι η πόλη της εποχής του χαλκού ήταν η Φάρις.

Οι ληστές είχαν σκορπίσει μικρά πολύτιμα αντικείμενα στο δάπεδο του θολωτού - σφραγιδόλιθους, κομματάκια από αμέθυστο, ήλεκτρο, ένα ψάρι από έλασμα χρυσού - αλλά δεν παρατήρησαν έναν υπόγειο λάκκο στο δάπεδο. Ήταν λίγο μεγαλύτερος από το ύψος ενός άνδρα, χαλκόστρωτος, λιθόκτιστος και καλυμμένος με πλάκες και περιείχε τον άρχοντα του Βαφειού με τα κτερίσματά του άθικτα. Ο σκελετός δεν ήταν σε καλή κατάσταση αλλά πιθανώς ήταν άνδρας - με εμφανώς Μινωική λεπτότητα και πιθανή αγάπη προς τα παλιά αντικείμενα - όπως νόμισε ο Τσουντας, επειδή γύρω του υπήρχαν δαχτυλίδια, ένας σωρός από σφραγιδόλιθους σε κάθε καρπό χεριού, ογδόντα χάντρες από αμέθυστο επάνω στο στήθος του, ένα κάτοπτρο, το άνω μέρος από σκουλαρίκι και αρωματικά αγγεία. Αυτή η λεπτότης που χαρακτηρίζει αυτά τα αντικείμενα αντισταθμιζόταν από ένα ολόκληρο οπλοστάσιο: ένα ξίφος μήκους 94 εκ., 9 μαχαίρια και εγχειρίδια, δύο βαριά κυνηγετικά δόρατα και δύο πελέκεις. Μέρος αυτού του οπλισμού φαινόταν να είχε τοποθετηθεί σε ένα ξύλινο κιβώτιο στο προς την κεφαλή μέρος του λάκκου. Το διπλό περιδέραιο (όρμος) από αμέθυστους και ο σωρός των σφραγιδόλιθων, στο μέρος όπου ευρίσκονταν οι αποσπασμένοι καρποί των χεριών, αποτελούσαν φυσικά μέρος

των ενδυμάτων με τα οποία είχε ταφεί ο άρχοντας του Βαφειού. Είχε στην πλευρά του ένα επίχρυσο εγχειρίδιο και σε κάθε χέρι από ένα χρυσό και αργυρό ποτήρια. Τα χρυσά αγγεία είναι τα διάσημα Ποτήρια του Βαφειού με σκηνές μεγάλων Κρητικών ταύρων, που προσελκύονται μέσω μιας αγελάδας και αιχμαλωτίζονται με σχοινένια δίχτυα. Είναι σίγουρο ότι τα ποτήρια αυτά κατασκευάστηκαν στην Κρήτη.

Ας μεταφέρουμε όμως την περιγραφή του Τσουντα για τα δύο ποτήρια: *"Είναι δε αυτά δύο χρυσά ποτήρια που εικονίζουν την σύλληψιν ταύρων από αγέλας τρεφομένης πιθανώτατα δια τα ταυροκαθάψια, ήτοι ακροβατικά γυμνάσματα επάνω εις αγρίους ή ημιαγρίους ταύρους, γυμνάσματα πολύ τολμηρά και πολύ επικίνδυνα, εις τα οποία ελάμβανον πολλάκις μέρος και γυναίκες. Εις το έν ποτήριον η αγέλη είναι ειρηνική, απάγει δ' απ' αυτήν ανήρ μυκώμενον (μυκώμαι = μουγκρίζω) ταύρον, εις τον πόδαν του οποίου έδεσε χονδρόν σχοινίον, ενώ δύο άλλοι ταύροι στέκονται οπίσω ήσυχοι και φαίνονται ως να σορίζουν (=συναναστρέφονται) μεταξύ των, τρίτος δε προσέρχεται προς αυτούς οσφραινόμενος. Εις το άλλο η θήρα λαμβάνει πολύ αγριωτέραν μορφήν, το μέσον της εικόνας κατέχει ταύρος συλληφθείς εις δίκτυον, το οποίο προσέδεσαν εις δύο δένδρα, άλλος δε ταύρος επήδησεν επάνω από το δίκτυον με έν τεράστιον τίναγμα του βαρέως σώματός του και τρίτος φεύγει ορμητικός προς την αντίθετην διεύθυνσιν, ενώ αγωνίζεται συνάμα ν' απαλλαγή από δύο ταυροκαθάπτας, εκ των οποίων ο είς ερρίφθη εις τα νώτα, αλλ' εκρημνίσθη κατακέφαλα, ο δ' άλλος κρατείται με τας χείρας και τα σκέλη από τα κέρατα του ζώου"*

Αλλα διεθνή στοιχεία ή εισηγμένα είναι δύο αγγεία από Αιγυπτιακό (ή Συριακό) αλάβαστρο, ένας δρεπανοειδής πέλεκυς συριακής έμπνευσης, όπως διασκευάστηκε από τους Αιγύπτιους, χάντρες από ήλεκτρο της Βαλτικής και ένα σιδερένιο δαχτυλίδι, που αποτελεί ένα από τα πρώτα παραδείγματα του μετάλλου αυτού στην Ελλάδα. Τα νεκρικά κτερίσματα που ανήκουν σε μια περισσότερο επιχώρια, αλλά ενδεικτικά Μυκηναϊκή κατηγορία, περιλάμβαναν ζεύγη δίσκων από χάλκινους ζυγούς, λίθινους λίχνους και κεραμική που φαίνεται μόλις μεταγενέστερη των Λακκοειδών Τάφων. Η παράδοση της εξαιρετικής τέχνης των Λακκοειδών Τάφων συνεχίζεται στο εγχειρίδιο που βρέθηκε δίπλα στον άρχοντα και το οποίο έφερε ένθετη παράσταση από άργυρο και νιέλλο ανδρών που κολυμπούν.

Εκτός από το χρυσό ποτήρι, στο Βαφειό υπάρχουν και άλλα σημαντικά μνημεία, όπως το «Μνημείο του Αγίου Γεωργίου» και το «Μνημείο του Αγίου Νικολάου».